NAGY PÉTER TIBOR

SZEKFŰ GYULA LEVELEI BALOGH JÓZSEFHEZ

Szekfű Gyula nemcsak történész, hanem a Magyar Szemle című folyóirat szerkesztője és a Magyar Szemle Társaság nevű társadalmi szervezet egyik vezetője is volt. Ebben a minőségben levelezett Balogh Józseffel, a társaság főtitkárával.* Az alábbi levelekben így nem a történész Szekfű mutatkozik meg, hanem a szerkesztő és szervező, a mindennapjait élő polgár. Mivel Balogh és Szekfű egy helyiségben dolgoztak nap mint nap, a levelek — eredetük szerint — kétfélék lehetnek:

1. A vidéken vagy külföldön tartózkodó Szekfű szerkesztői megjegyzései az otthon folyamatosan készülő folyóiratszámokhoz.

2. Valamilyen feszültség miatt nem akarják, hogy egy esetleges szóbeli vita elfajuljon, ezért írásban rendezik a dolgokat.

Az első típus a Magyar Szemle szerkesztési módjára, irányítására tartalmaz adalékokat, a második pedig inkább Szekfű személyiségére és szerkesztői–munkatársi habitusára vet fényt.

Balogh József, a levelek címzettje — akinek irathagyatékában a leveleket megtaláltuk —, ha kevésbé ismert is, nem kevésbé érdekes és fontos személyisége a két világháború közötti Magyarországnak.* Gróf Bethlen István legszűkebb köréhez tartozott, a folyóirat egyik kezdeményezője volt. Ő alapította 1932-ben ill. 1935-ben a Nouvelle Revue Hongrois és a Hungarian Quarterly című folyóiratokat is. Ezekkel az volt Balogh célja, hogy a nyugati közvéleményt higgadt hangnemben, látszólag tárgyilagosan és egy látszólag független orgánum segítségével győzzel meg a magyar kül- és belpolitika helyességéről, mivel érzékelte azt a visszatetszést, amelyet a revíziós szervezetek lapjai nyugaton keltettek. A szerkesztők kínosan ügyeltek, hogy ki ne tudódjék az a — levelezésükből számunkra teljesen világos — viszony, ami a szerkesztőséget a külügyminisztériumhoz kapcsolta.

A dokumentumok megértéséhez fel kell vázolnunk a Szekfű–Balogh kapcsolat történetét.

Kornfeld Móric nagytőkés a Magyar Szemle folyóirat alapításakor, 1927 elején egy Hóman Bálintnál tartott találkozón kérte fel Balogh Józsefet, hogy viselje ad-

* Balogh József hagyatékának feltárására Kabdebó Lóránt, illetve a Petőfi Irodalmi Múzeum felkérése, feldolgozására a Soros Alapítvány ösztöndíja nyújtott módot. Ez idáig két publikáció született: French Secondary School in Hungary in 1932–1945 In: History of International Relations in Education. Szerk: *Komlósi Sándor.* Pécs, 1987.; A Bethlen csoport francia kapcsolatainak történetéhez. Aetas, 1987. 2.

minisztratíve gondját a Magyar Szemlének. A politikai döntés, hogy a Szemle szerkesztését Szekfű fogja végezni, akkorra már valószínűleg megszületett.

Kornfeld hihetetlenül nagylelkű ajánlatot tett: másfél évre anyagilag korlátlan támogatást ajánlott fel a Magyar Szemle létrehozására. Balogh elvnek tekintette, hogy addig, míg a Magyar Szemle Kornfeldtől ilyen anyagi támogatást élvez, nem fogadhat el semminemű javadalmazást. Könnyebb volt így megőrizni a független polgár státuszát s fenntartani az egyenrangúságot a vezető körökkel. A Kornfeld által vállalt másfél év határán már oly mértékben álltak rendelkezésre a szubvenciók és állami előfizetések, hogy ez az akkorra már tetemes magánelőfizetési pénzek hozzáadásával a Magyar Szemle Társaság létének biztos anyagi alapot szolgáltatott. Fokról-fokra bevonták jövedelmeik örébe a magángazdasági intézmények támogatásszerű előfizetéseit is.

Ez utóbbi lépések nem egészen bírták Kornfeld helyeslését, hiszen ő a Magyar Szemlét függetlenebbnek — pontosabban csak tőle függőnek — képzelte el. Mikor aztán az állam segítő ereje — 1930-ban — csökkenni kezdett, Kornfeld pénzforrásait pedig a klebelsbergi tudománypolitikai program finanszírozása kötötte le, ezek a magángazdasági jövedelmek mentették meg a Szemlét és tették lehetővé, hogy a folyóirat és könyvei fenntartása mellett még egy nagyméretű tudományos vállalkozásnak is megadják az indító lökést, az Egyetemes Történetnek.

Közben azonban „meglazult" az a szerkezet, melyet 1927 tavaszán létrehívtak, s amelynek oszlopai Kornfeld, Bethlen és Hóman voltak. Bethlennel 1930 óta, miniszterelnöki gondjainak súlyosbodása óta már „zökkenőkkel is alig lehetett érintkezni", Hóman pedig — aki közben a jobboldalon kezdett politizálni — „megőrizve az orgánum iránt barátságát — eltávozott az elnöki székből".

Baloghot 1932-ben néhány kisebb jelentőségű eset arról győzte meg, hogy a társaság Hómannak is kényelmetlenséget okoz. Ezért leghelyesebbnek vélte, ha főtitkári tisztéről lemond s arra kéri meg Hómant, hogy utódát jelölje ki s az ügyek átadása iránt intézkedjék. Szekfűnek már nyíltabban fogalmaz: „végiggondoltam mai beszélgetésünket s arra a meggyőződésre jutottam, hogy nem élvezem egészen Hómannak bizalmát. ... A meggondolás vége tehát az volt, hogy Hómannak levelet írtam, melyben a főtitkári tisztségről lemondtam. Bizonyára Te tudod legjobban, hogy ezt nehéz szívvel tettem."

Az átadási szándék bejelentésekor adósságmentesen és teljes rendben, sőt tetemes áruvagyonnal és igen figyelemreméltó anyagi tartalékkal rendelkezett a társaság. Az 1932. év végét terhelő deficit Balogh reményei szerint tetemes részben visszatérülhet a jövő esztendő rendkívüli jövedelmeiből, a jövő év budget-jét pedig könnyűszerrel rendbehozhatják, ha az illetékesek a Magyar Szemle fenntartásának szükségéről valóban meg vannak győzve. „Ehhez azonban az szükséges, hogy elsősorban az illetékesek megtaláltassanak, másfelől bennük ez a meggyőződés tetté váljék. Erre a munkára magamat nem érzem alkalmasnak" — írta Balogh Kornfeldnek.[1]

Miután a lemondásról lebeszélték Baloghot, újabb problémák jelentkeztek. Baloghnak már 1934 körül az volt az érzése, hogy a társaságnál Szekfűnek „némiképp terhére van", ezekről az adminisztratív súrlódásokról bőven olvashatunk az

1 Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár (a továbbiakban: OSZK Kt) Fond 1/2379/20864

alábbi levelekben. A végső szakítás azonban a magyar politika 1935-ös fordulatával áll összefüggésben.

1935. május 21-én a miniszterelnökségen Antal István igazságügyi államtitkár és Rákóczy Imre miniszteri tanácsos jelenlétében a Magyar Szemle tárgyában értekezletet tartottak, melyen Szekfű feltehetően nem vett részt, Balogh József viszont igen. Antal itt kifejtette: őt személy szerint a legnagyobb becsülés kötelékei fűzték Szekfűhöz és az őszinte hála kötelékei a Magyar Szemléhez, éppen ezért kapcsolata a folyóirattal 1932 és 1935 között szinte „drámai jellegű" volt, hiszen Gömbös „Szekfű professzorral szemben határozott és általa legyőzhetetlen ellenszenvet érzett". Antalt továbbá „Bethlen részéről oly súlyos sérelmek érték, hogy a Magyar Szemlével szembefordult".

Gömbösék terve egy új folyóirat, a *Nemzet* megalapítása volt, ezt azonban az akkor még párton belüli Bethlen csoport leszerelte. Az 1935-ös választások után a terv újra felmerült. Bár a *Nemzet*nek eredeti formában való megteremtését Antal határozottan helytelenítette, kénytelen volt elismerni, hogy a kormánypolitika szempontjából egy, a tömegek pártpolitikai nevelését szolgáló népszerű folyóirat megteremtése szükséges. Ennek létrehozását nem is tartotta olyan ténynek, mely a Szemle létét befolyásolná.

A személyi ellentéteken kívül azt olvasta a szerkesztők fejére a sajtófőnök, hogy „a kormánypolitika szempontjából a Magyar Szemlét liberálisnak mondják". Balogh vele szemben rámutatott arra, hogy a folyóirat nem „liberális", hanem körülbelül ugyanazon politikai irányban halad, amelyben fejlődött 1927-től fogva, amikor sok éven át Antal közreműködését élvezte, másfelől utalt arra, hogy a társaság választmányában helyet foglaló személyek, a kultuszminiszter, a legnagyobb állami intézményeknek a Gömbös-kormány által kinevezett elnökei, az országgyűlés alelnöke, az OTI vezérigazgatója és számos más politikus, akiket a Gömbös-kormány a legmagasabb kitüntetéssel jutalmazott, „e szempontból és politikai irány tekintetében kétségkívül jobbal nem pótolható teljes garanciát jelentenek".

Mindezek ellenére Gömbös intézkedett, hogy továbbiakig a Magyar Szemle minden támogatása felfüggesztessék. Hóman viszont nem a Szemle végleges ellenzékbe szorításáról, hanem éppen integrálásáról kívánta meggyőzni Gömböst. Hóman ötlete szerint a „kormánynak garanciákat kell kívánni a Magyar Szemle szerkesztése tekintetében. Itt Hóman a kibontakozás megkönnyítésére felajánlotta Gömbösnek Bethlen készségét, hogy a támogatások változatlan fenntartása érdekében a társaság és a szerkesztőbizottság elnökségétől visszavonul. A miniszterelnök erre a felajánlott módozatra nem adott semminemű választ."

Az ezt követő hármas megbeszélésen a miniszterelnök, Hóman és Antal között Antal Hóman mellé állt. A Magyar Szemle könyvkiadásának jelentőségét külön méltatta Gömbös előtt, de hiába.[2] A miniszterelnökség ezután nem rendelte meg a Magyar Szemlét.[3]

E konfliktus után a Nouvelle Revue Hongrois és a Hungarian Quarterly csak úgy tudta fenntartani kapcsolatát a kormányzattal, hogy 1935. november 21-én megszakította a kapcsolatot a Magyar Szemle Társasággal, s 1936. január 1-én át is vette annak helyiségeit.[4]

2 OSZK Kt Fond 1/2255/20126
3 OSZK Kt Fond 1/83/647
4 OSZK Kt Fond 1/2379/20826

Bethlen 1935. november 20-án, mikor tudomásul vette Balogh lemondását a Magyar Szemle Társaság főtitkári állásáról, felkérte, hogy a Hungarian Quarterly szerkesztésével továbbra is foglalkozzék. Balogh József válasza az volt, hogy a munkát díjazatlanul tovább vállalja, de azzal a kikötéssel, hogy a Hungarian History, a Bethlen és Balogh által tervbevett kézikönyv is változatlanul megmarad a folyóirat keretében. Miután ebbe Bethlen és a választmány belement, s Bethlen személyes intézkedésére Ravasz László, a Magyar Szemle ügyvezető alelnöke is aláírta a Hungarian History kiadásáról lemondó levelet, Hóman és Szekfű váratlanul közös frontra kerülve szembeszálltak nemcsak Baloghgal, de Bethlennel is, mondván: ők a Magyar Szemle Társasággal és nem mással szerződtek. A harmadik szerző, Deér József közömbösséget jelentett be e kérdésben.[5] A kötet megjelenésésre így nem kerülhetett sor.

A jobboldali kormánypolitikát ha vonakodva és késéssel is, de mégiscsak követő angol és francia nyelvű folyóiratok 1938-ig hirdethettek a Magyar Szemlében, Szekfű akkor ezt a kapcsolatot is felmondta.[6]

Balogh egy 1940. május 7-i levele tanúsága szerint évek után sem szűnő keserűséggel tartja számon kettejük konfliktusát: „Az én utaim Szekfű Gyuláétól elváltak, ... Szekfű Gyula lapját ... szerkezetileg úgyszólván magam alakítottam ki."[7]

A leveleket teljes terjedelemben, szó szerint közöljük, csupán a helyesírást igazítottuk a mai normákhoz.

5 OSZK Kt Fond 1/75/519
6 OSZK Kt Fond 1/2379
7 OSZK Kt Fond 1/959/9384

1.

Kedves Barátom

10-ki szíves soraidat, mellékletekkel együtt, most vettem, igen köszönöm. Szíves engedelmeddel ezután is lakásodra[1] címezem azon leveleket is, melyekben elsősorban Szenczi[2] és így Trócsányi[3] barátomat is érdeklő dolgok vannak — most már meg vagyok győződve, h[ogy] a Magyar Szemléhez írt leveleket, (valamint a lakásomra érkezetteket is) ellenőrzik azon hatalmak, melyekkel most dolgom van.[4] Kérlek közöld ezt Tr[ócsányi]val is, s ments ki, h[ogy] nem írtam meg neki címemet, ami azért történt, mert Remete utcai házszámát nem ismerem. (Kérnélek légy oly jó) Tr[ócsányi] lakásáét 2. az öreg papét is megírni. (Már nem Erkel hanem Mátyás u.) Harnack[5] nekrológot igen köszönöm, kérem Tr[ócsányi]t, Figyelő[6] első cikkének adja. Mivel azonban Harnack a kath[olikus] theológia előtt nem teljesen szim-

A jegyzetapparátusban csak a levelek megértéséhez feltétlenül szükséges adatok találhatók.

1 Balogh a lakásán, a szerkesztőségben és igazgatói irodájában dolgozott.
2 Szenczi Miklós publicista.
3 Trócsányi Zoltán művelődéstörténész.
4 Utalás arra, hogy Szekfű konfliktusba keveredett Gömbös Gyula honvédelmi miniszterrel.
5 Adolf Harnack evangélikus teológus (1851–1931).
6 A Figyelő a Magyar Szemle egyik rovata volt.

patikus, ezért kérnélek mutasd meg Bar[anyai] Jusztinnak[7] megjelenés előtt, az ő esetleges tanácsát vedd tekintetbe.

Nehogy újabb pofont kapjunk, mint a prímási titkártól Weis István miatt.[8]

Szentpét[ery][9] és Eckh[art][10] levelét mellékelve visszaküldöm, a nehézséget az én számtanbeli tudatlanságom okozza, legalább Szentpét[ery]nél. Ti. annyit tudtam, h[ogy] 40 lapért 400 P[engő] lesz, Szentpét[ery]nek nem akartam 40 lapot említeni hanem csak 25-30-at, s amint vele ennyi lapról beszéltem és a honoráriumot kérdezte, hamarjában nem tudtam kiszámítani, ötöltem-hatoltam és mikor ő 16 P-t mondott, egészen megnyugodva mondtam, h[ogy] ennyi lesz, mert magam is azt hittem, ennyi esik egy lapra.

Sz[ent]pét[ery]nek később, mikor már Veled jobban kiszámoltuk a dolgot, mondtam ugyan, h[ogy] 16 P tévedés, úgy tudom, kevesebb lesz a hon[orárium], de úgy látszik, ezt ő már nem vette tekintetbe.

Eckh[art]-nak azt mondtam, h[ogy] 40 lap 400 Pvel, u[gyan]ennyit mondtam Mályusznak[11] is, s azt is tudom, h[ogy] valamelyik, de talán mindkettő azt válaszolta: igen tisztességes hon[orárium]. — Igen, Mály[usz] igen el volt ragadtatva, még azt mondta: nagyszerű, hiszen Te korábban egy egész kötetért (már nem tudom melyikért) 800 p-t említettél neki.[12]

Annyi bizonyos, h[ogy] Eckh[art] nem tett kifogást.

Ezek után kérlek, beszéld meg az egészet Hómannal[13] azt tartom, Echhartnak meg tudom mondani, h[ogy] mindenki 10 P-ért csinálja, ő erre tán egyet káromkodna és megcsinálná. (Nota b[ene] az ő nov. 1-i terminusa az új dolog, hiszen azt mondta h[ogy] már hozzá is kezd a munkához.)

Sz[ent]pét[ery]vel már nehezebb a dolog, én itt tényleg hibás vagyok, ha nem megy másképp, vonjátok le a 6 P differenciát az én bezügeimből.[14] Mindenesetre kérlek, valamiképp fejezd be a tárgyalásokat — attól tartok, h[ogy] ha az én botrányom még tovább fejlődik ősszel, megijednek az emberek az „új utaktól", melyek az én példáimból láthatólag elég tövisesek[15] —, semmiképp se hagyd kérlek ezt visszatértemig elintézetlenül. Sz[ent]pét[ery] most elutazik, meg lehetne vele beszélni, h[ogy] tévedés ugyan részemről a dolog, de ha nem megy másképp, akkor *csakis* neki 16 P lehet, de szavát venni, h[ogy] másnak nem szól (leveléből úgy látszik h[ogy] E[ckhartot] már ő alarmírozta).

Elutazásom óta általában oly hangulatban vagyok, h[ogy] kezdem kiadásaikról azt hinni, h[ogy] szinte átok alatt vagyunk — ebből jönnek a folytonos bonyodalmak.

Ez a Crkv[enica][16] igen primitív fürdőhely, de annál drágább. Még nem tudom, hová megyünk 17-e után, addig itt megkapom a leveleket.

Édes atyád[17] ő méltóságának őszinte tisztelettel, feleségem üdvözletével együtt

szívesen köszönt

1930. VI. 12. Villa Sz[ekfű] Gy[ula]

Atalanta

OSZK Kt Fond 1/2991/27185.

---

7 Baranyai Jusztin egyházjogász, egyetemi tanár.

8 *Weis István* szociológusnak A falu válsága — epilógus Oláh György könyvéhez című cikke miatt támadt konfliktusa az egyházzal és az OMGE-val. Vö. Magyar Szemle (a továbbiakban: MSz), 1929. 187–190.

9 Szentpétery Imre történész, egyetemi tanár cikke nem jelent meg.

10 Eckhart Ferenc gazdaság- és jogtörténész.

11 *Mályusz Elemér:* Történeti regények történelem nélkül. MSz. 1930. 255–261.

12 A Magyar Szemle Kincsestára sorozatban közel 200 füzet jelent meg.

13 Hóman Bálint történész szerkesztő bizottsági tag volt.

14 Bezüge = beszerzési költség.

15 Ld. 4. jegyzet.

16 Crkvenica horvát tengerparti üdülőhely.

17 Balogh apja a rabbiképző intézet közismert tanára volt.

2.

Mélyen tisztelt Kedves Barátom,
A most érkezett hirdetési lapok VIII-án Gombosi Frigyes[18] hirdetését olvasom, ami nyilván tévedés, mivel úgy emlékszem, megbeszéltük egymással, hogy ez az ügy: Gombosi vagy Gratz[19] egyelőre függőben marad. — Ez az oka annak, hogy ezt a hirdetést a korrektúrában töröltem, amit meglepetés elkerülése végett szerencsém van Veled közölni, s a viszontlátásig szívesen üdvözöl

igazi tisztelő híved
Szekfű Gyula
1931. IV. 23.

OSZK Kt Fond 1/2991/27190

3.

Mélyen tisztelt Kedves Barátom,
talán jobb a békés megértés szempontjából nem azonnal válaszolni az érkezett levelekre, de azt hiszem, amint Téged, engem is az vezet a rögtöni válaszolásban, hogy ezt a *dolgot* általában minél előbb minimáljuk.
Levelemben nem állítottam, hogy Neked Gratz-cal szemben „kötelezettséged" lett volna, sem azt, hogy Te „valami lépést vállaltál volna".
Egyszerűen azt bátorkodtam említeni, hogy Te és én abban egyeztünk meg, hogy ezt a dolgot: Grazt[tól] vagy Gombositól jelenik-e meg a munka, egyelőre függőben hagyjuk.
Ezzel szemben most már hozzám beadott Gombosi-kézirat alapján is konstatálnom kell, hogy Gomb[osi] kézirata Hozzád ápr. 13-án beérkezett, ami a mi megegyezésünk érvényét meglehetősen megváltoztatta — erről a fait accompoliról[20] én úgy értesültem, hogy egy csomó, más célból elém tett korrektúrából kellett olvasnom, hogy Gomb[osi] könyvét hirdeted.
Azt írod, hogy ezt a korrektúrát vagy a kéziratot tegnap betétetted íróasztalomra. Tegnap helyett *ma* találtam a kéziratot asztalomon.
Mindez azt hiszem igazolja nemcsak a meglepetést, melyről itt szó lehet, hanem másrészt azt is, hogy engem — minden, kétségbe soha nem vont szíves érzelmek mellett — sötétben hagytál a tényleges helyzetről a legutolsó pillanatig.
Minek következése elég kellemetlen rámnézve, mivel megegyezésünkre támaszkodva még a múlt héten is bíztattam kötet lehetőségével Grazt barátomat, amikor már kezedben volt a másik kézirat.
Még csak azt említem meg, hogy meglepetésnek találtam azt is, hogy mikor Te szíves voltál javasolni nekem a Világgazdaság címet a borítékon, amit én ez esetben nem fogadhattam el, ezen déli beszélgetésünk után délután a boríték korrektúráján mégis a Világgazdaság címet találtam — azt hiszem megérted, hogy ezt szintén meglepetéssel láttam.
A kéziratot ide melléklem, miután tudod, hogy a Kincsestár ügyei nem tartoznak rám, az egy esetben, mikor régi és érdemes Barátomat nálatok protezsálni akartam, akkor ezt csak *ezzel* az eredménnyel tudtam tenni.

Szívesen köszönt,
igazi tisztelő híved
Szekfű Gyula
1931. IV. 24.

OSZK Kt Fond 1/2991/27192

18 Gombosi Frigyes publicista volt, említett cikke nem jelent meg.
19 Gratz Gusztáv volt külügyminiszter.
20 Faït accompli = megmásíthatatlan tény

4.

Mélyen tisztelt Kedves Barátom,

mai szíves soraidra kénytelen vagyok tovább folytatni e levelezést.

A Gombosi üggyel röviden végezhetünk. Ma déli levelemben, sem annak végső akkordjában nem törekedtem arra, hogy Te annak olvasása után „hibásnak" érezd magad.

Énrám az ügyben tanusított magatartásod azt a hatást keltette, amely két levelemből látható. Hogy Te ezt a bennem tényleg felkeltett hatást tekintetbe akarod-e venni vagy sem, teljesen Tőled függ.

A Világgazdaságot illetően szintén nincs szó arról, hogy szemrehányással a Te „bocsánatkérésedet" céloztam volna. Egyszerűen azt akartam Veled közölni, hogy egy napon két „meglepetésnek" tettél ki, egész szükségtelenül.

De amivel erre a dologra reflektáltál, azt mutatja, hogy nézetbeli eltéréseink mélyebbre nyúlnak. Azzal szemben, hogy a velem való előzetes megegyezés nélkül a cikk címében változtatást eszközöltél, azt említed fel, hogy Te sem vetted zokon, hogy én meg a hirdetési részbe energikusan belekorrigáltam. Igaz, udvariasan megjegyzed, hogy „jogosan" tettem ezt.

Ezen megjegyzésedből látom, hogy nézeteid az egész Magyar Szemle konstrukciót illetőleg sokkal inkább eltávolodtak az enyémektől, semhogy ezt — a békesség kedvéért folytatott eddigi hallgatásom félretételével — ne volna kötelességem Eléd tárni.

Nézeteim szerint a Kiadóhivatal minden szerkesztőségi konstrukció szerint azért van, hogy a szerkesztőség mellett legyen, és nem megfordítva. Márpedig ez utóbbi, nézetem szerint helytelen irányban az utóbbi időben több momentum jött létre, így mikor a munkatársi honoráriumok idejében való kifizetése dolgában a Te kiadói felelősségedre hivatkozva — bár igen udvariasan — próbáltad az én szerkesztői kérésemet elutasítani (elfeledkezve, hogy pl. Gyulai Pál[21] még az egyes szerzőkre eső honorárium-mennyiségeket is maga mérte ki), — úgy mikor Benecsel[22] cikk megbeszélése dolgában, az én tudomásom nélkül, talán kissé messze mentél, — így mikor egy véletlenül asztalomra tett levélből arról kellett értesülnöm, hogy tudomásom nélkül a M[agyar] Sz[emle] egy „propaganda számáról" alkudoztál és még utólag sem tartottad érdemesnek, hogy engem erről értesíts, hanem azt közölted velem, hogy a levél tévedésből került elém. — Régebbi eseteket nem közlök, mert én mindezt sietek elfelejteni, nem pedig ébrentartani.

Minden és sok kis vonatkozás azt a képet kelti fel, mintha a fejlődés nálunk ezen képlet irányában haladna

kiadó
Kertész[23] Wiesmayer[24] Szerkesztő

Erre az összefüggésre utal az is, hogy a mi két szobánk közt levő segédszemélyzet a folyóirat ügyeiben az én utasításaimnak rendszerint csak a Te jóváhagyásod után engedelmeskedik (bár ezt előlem szemérmesen eltitkolja), valamint ebbe az összefüggésbe kell azon régóta hangoztatott kéréseidet is bekapcsolnom, hogy ne magam adjak ez uraknak utasításokat, hanem csak Általad.

Én mindig hálás vagyok a Te személyes segítségedért, melyet, mondanom sem kell, nagyra értékelek, s nélkülözni nem szeretnék, azonban a szerkesztőségi ügyeknek kiadói primátus alá helyezése azt hiszem teljes zűrzavart okozna.

21 Gyulai Pál irodalomtörténész 1873–1909 között a Budapesti Szemle szerkesztője volt.
22 *Bencs Zoltán:* A magyar agrármozgalmak története. MSz. 1930. 282–286.
23 Kertész Róbert hírlapíró. (Nem azonos az azonos nevű VKM államtitkárral.)
24 Wiesmayer: számunkra ismeretlen

Itt nem arról van szó, hogy Téged a múltat illetőleg bárminemű beismerésekre kényszerítselek, hisz igen jól tudom, hogy Te mindezt más szempontból nézed és meg is tudod magyarázni, — alkalmatlankodásomnak csak az a célja, világossá tenni, hogy az itt jelzett irányban való fejlődésnek esetleges további jövőbeli tényeit nem vagyok hajlandó elfogadni — éppen a feltétlenül szükséges, rázkódtatás nélküli békés együttműködés érdekében.

Szívesen köszönt igaz tisztelő híved

Szekfű Gyula
1931. IV. 24. este

OSZK Kt Fond 1/2991/27191

5.

Mélyen tisztelt Kedves Barátom,

legalább szíves soraidat igen köszönöm, azt hiszem, ezt a levelezést lassanként lezárhatjuk. Én mindennemű tárgyi helyesbítést köszönettel veszek anélkül, hogy benyomásaimat a felsorolt tényekről meg tudnám változtatni. Azt sem tehetem fel magamról, hogy hatásköri dolgokban különösebb módon hajlamos volnék féltékenykedésre, amit az is bizonyít, hogy mindazon dolgokról soha nem szóltam és most sem szóltam volna, ha az esetek halmozódása miatt szükségesnek nem látszott volna konstatálnom, mennyire különböző nézetekkel bírunk.

Hogy én hozzád nem volnék „bizalommal", ez alig derül ki leveleimből. Éppen a bizalom fenntartása érdekében kellett rámutatnom, hogy — bizonyára jó szándékkal — olyan regimet kezdtél etablirozni,[25] melyben én kezdtem magam nem jól érezni.

Meg vagyok győződve, hogy amint én magatartásomban mindig kerülöm mindazt, amiről felteszem, hogy Neked nem konveniálna, úgy fogsz Te is eljárni ezekben a dolgokban, melyekről tudod, hogy minő álláspontom vagyok.

Bizonyára ez felel meg baráti érintkezésünknek, nem pedig hivatalos arcok és jogköri tárgyalások, melyeket Velem együtt Te is némileg gyermekesnek tartasz.

Szívesen köszönt igaz tisztelő híved

Szekfű Gyula
1931. IV. 27.

OSZK Kt Fond 1/2991/27193

6.

Kedves Barátom

Szíves üdvözletek feleségemtől is mélyen tisztelt kedves Atyádnak és Neked, circa két hét a fenti címen vagyunk, légy szíves, ha jún. 3-i kúriai tárgyaláson[26] valami baj történik s esetleg M[agyar] Sz[emle] nyilatkozatot akarna kiadni, [olvashatatlan] Horváth Jánost[27] és Ferenc[28] Urat meghallgatni. Kik az ügyeimet jól ismerik. Egyéb aktualitás most aligha lesz,

Szívesen köszönt igaz híved

Szekfű Gyula
Flattnitz, 1931. V. 31.

OSZK Kt Fond 1/2991/27194

25 Etablirozni = létrehozni
26 Kuriai tárgyaláson az időnként felbukkanó sajtóperek értendők.
27 Horváth János irodalomtörténész, egyetemi tanár.
28 Horváth Ferenc a budapesti büntető törvényszék vádtanácsának bírája.

7.

Kedves Barátom,

meleg köszönet szíves sorokért, a posta idáig valóban 5 napig jár. Közben Friesachtól[29] egy darabig autóbuszon, de a sofőr gyakran elfelejti átvenni a postát. — E hét végén különben is elmegyünk innen, Klagenfurt–Bischofshofen–Villach–Gastein– esetleg Hallstatton át, Bécs–Pestre circa 25–26-án érkezünk. Közben állandó lakóhelyünk nem lévén, ne méltóztassál postát ideküldeni, amint erre már Kertész doktor[30] urat is kértem. Híreket igen köszönöm, — Révész[31] lapját idemellékelem, az újságkivágatokat majd Ignác testvérem fogja megküldeni, akinek elküldtem, ő most nem messze innen, a semirachi tüdőszanatóriumban van.

Révésznek válaszolok: egyelőre még a 7 kötet nincs készen, nem válaszolhatok kritikákra és támadásokra, akkor igen, á la Janssen külön kis kötetben szeretnék.

Nelter Mátyás spanyol cikktől[32] félek: már Eckhart Sándor[33] egy tanítványa, Brachfeld[34] beküldött egy igen jó cikket, szerencsére nem adtam ki, mert mire megjelent volna, a forradalom kiütött, melyet a cikk igen józanul lehetetlennek rajzolt. Ott minden „folyik" — lehet h[ogy] a cikk aug. 1-ére is aktuális lesz, vagy esetleg némi pótlásokkal hozható.

Kérlek tehát, ne küld utánam és ne tegyétek be a júl. 1-i számba.

A Gál-perben[35] a legrosszabbra is el kellett készülnöm a Tör[eky]-féle[36] igazságszolgáltatás után, ügyvéd testvérem szerint a kúria igen értelmesen járt el, remélem, ez volt az utolsó pöröm.

Trócsányitól[37] eddig nem kaptam lapot, ma újra írok neki. Eddig már kedves Atyád bizonyosan Iregben[38] élvezi az ottani nagy békét lelkileg és testileg egyaránt értve. — Yolland[39] nekem is mondta, h[ogy] Macartney[40] és Butler[41] tiszteletére egyszerre nagy ebédet akar adni, — talán akkor beszélhet majd Gerev[ich]csel[42] is — az volna fontos, h[ogy] a külügyben a rossz elővéleményt M[acartney]ról valamikép megváltoztatná — Itt még azt sem tudom, H[ekler][43] lett-e a dékán, de ezt a bizonytalanságot majd csak elviselem e hó végéig.

Feleségemtől szíves üdvözletekkel, szívesen köszönt igaz tisztelő híved

Szekfű Gyula
Flattnitz 1931. VI. 10.

OSZK Kt Fond 1/2991/27196

29 Friesach és a következő helyiségek Ausztriában vannak.
30 Ld. 23. jegyzetben.
31 Révész Imre debreceni püspök, valószínűleg a Protestáns Szemléről van szó.
32 *Neller Mátyás:* A spanyol köztársaság. MSz. 1931. 297–309.
33 Eckhardt Sándor irodalomtörténész, egyetemi tanár.
34 Brachfeld cikke nem jelent meg.
35 Egy sajtóperről van szó.
36 Töreky Géza a budapesti törvényszék elnöke volt.
37 Ld. 3. jegyzetben.
38 Ireg: a Balogh család vidéki rezidenciája.
39 Yolland Arthur a Szemle angol származású munkatársa.
40 Macartney angol történész.
41 Butler angol történész.
42 Gerevich Tibor a VKM külügyekkel foglalkozó tisztviselője.
43 Gyakran rövidítik így Hóman Bálint nevét, de itt a művészettörténész Hekler Antalról van szó.

8.

Kedves barátom

jún. 8-i, nem express leveledet most kaptam s igen köszönöm. Sorban a témákról: Horváth Jánossal[44] már rendeztem a fizetés dolgát, szíves készségedet igen köszönöm. — Györffy[45] küldeményt is, melyet most magamnál tartok. — Radvánszky cikk[46] elintézését is köszönöm. — Mendöl[47] levelét visszamellékelem, rendkívül sötét, hamleti elmélkedés egy cikk írásáról, igazán nem tudom, mit szóljunk hozzá; a felhozott téma nem látszik alkalmasnak; legjobb volna, ha megírnád neki, h[ogy] egyszer Pesten átutazva keressen fel engem, szóbelileg jobban tisztázhatnánk a dolgot. — Ottlik[48] levelét is idezárom, mint már korábbi levelemben és Trócsányi[49] barátunknak külön is megírtam, hagyjuk el Neller[50] cikkét a jövő számra és hozzuk most ezt már korábban, még Pesten megállapítottuk. Így azután nem is szükséges levonatát utánam küldeni, ha már feladtad volna, majd személyesen fogom e hó végén visszavinni.

Tehát kérlek, hagyjátok meg a megbeszélt cikkeket és Nellert tegyétek félre.

Trócsányi úgy látszik nem kapta meg lakására írt első lapomat, melyben egyebek közt lakáscímeket kértem tőle — remélem, hosszabb levelemet a július 1-i számot illetőleg néhány kis kéréssel mégis megkapta.

Szívesen köszöntöm őt, nem képviselőjelölt?

Több levelet ne méltóztassatok rám pazarolni, mert jún. 20-áig itt maradok ugyan, de a posta már nem ér el többé. Jún. 25–28-a közt személyesen jelentkezem,

s addig is vagyok mély köszönettel igaz híved

Szekfű Gyula

Flattnitz, 1931. VI. 12.

OSZK Kt Fond 1/2991/27198

9.

Kedves Barátom,

Szíves sorokból nagy örömmel értesültem, hogy jól érzed magadat és a sokáig nélkülözött nyaralás számodra is végre illő formában beköszöntött. Itt minden rendben van, — a forradalmi és katasztrófális psychozisba[51] végre beleuntak az emberek s most már nem jövendőlik ezeket egyik napról a másikra. A M[agyar] Sz [emlé]nél: Hómant[52] megpróbáltam rávenni, hogy az egész régi számú előfizetést kérje, de nem sikerült, erkölcstelennek tartaná a mai helyzetben (tényleg nem tud fűtőanyagot kapni Múzeumának) — s a redukált összegek felemelését fogja kérni. Azt hiszi, h[ogy] Be[thlen][53] fogadni fogja a szanatáriumban, hol ez fekszik, s akkor erélyesen kérni fogja a politikai vezetés átvételét és programot. Jelenleg nekem is nehéz helyzetem, pl. a báróval[54] megegyezésben Weisszel[55] iratunk Károlyi Imre[56]

44 Ld. 27. jegyzetben.
45 Györffy István néprajztudós egyetemi tanárnak 1928 után nem jelent meg cikke a Szemlében.
46 *Radvánszky Antal:* Az angol munkanélküliség elleni biztosítás válsága. MSz. 1931. 15–23.
47 Mendöl Tibor földrajztudós, egyetemi tanár.
48 Ottlik György a Szemle vezető külpolitikai szemleírója.
49 Ld. 3. jegyzetben.
50 Ld. 32. jegyzetben.
51 Kormányválság
52 Ld. 13. jegyzetben.
53 Bethlen István gróf a Magyar Szemle Társaság elnöke volt.
54 Kornfeld Móric báró nagytőkés a szerkesztő bizottság tagja volt.
55 *Weis István:* Olvasás közben. MSz. 1931. 210–217.
56 Károlyi Imre felsőházi tag, az Angol-Magyar Bank elnöke.

füzete ellen — a cikk kész és jó —, s most jön Kornis,[57] hogy őt a volt sajtófőnök, Szudy[58] által felkérte Be[thlen], h[ogy] ő írjon hozzánk erről! Szudyval akkor sem üzent, mikor hivatalban volt! Most valószínűleg két cikk lesz erről a tárgyról! Így nehéz szerkeszteni. — A Te cikkedet szíves beleegyezés reményében jövő számra hagytam, mert végre sikerült Gombocz Zoltántól[59] a régóta ígért cikket megkapni (holnap adja át). Szöllősy is ír Matuska aproposként arról, lehet-e két ember egyben. Az utolsó cikkeket csak hétfőn, 19-én fogom megkapni, ami éppen két hét lesz 1-éig.

A Gazdasági Szemlééért holnap fogok fellépni — kíváncsi vagyok, mi lesz vele.

Irígység nem természetem, s így inkább így fejezem ki: én is szeretnék ott lenni, ahol most vagy. Feleségemtől szíves üdvözletek, további kellemes nyaralást kíván

igazi tisztelő híved
Szekfű Gyula
B[uda]pest, 1931. X. 14.

OSZK Kt Fond 1/2991/27200

10.

Kedves Barátom,

a tegnapi szíves sorokat nagy sajnálattal kézhez vevén, ma úgy itteni, mint cégedbeli bürodban kerestelek, s miután ez sajnos nem sikerült, legyen szabad azon bizonyos reményemet így levélben kifejeznem, hogy a Hóman Bálinttal folytatandó megbeszélésed[60] („ki beszélés") feltétlenül mindent jó útra fog vezetni.

Szívesen köszönt, igaz tisztelő híved

Szekfű Gyula
Budapest 1932. IV. 2.

OSZK Kt Fond 1/2991/27202

11.

Kedves Barátom,

szíves elnézésedet kérem a következő sorokért, melyek azt hiszem teljesen kettőnknek közös ügye maradhatnak.

Talán gyermekesnek találod ezt a vallomást, mellyel kezdenem kell: ma benn voltam szerkesztőségbeli szobádban és megint zavarba voltam. Ilyen zavarba hosszabb idő óta gyakran jutok szobádban, amint asztalodon és másutt — bár éppenséggel nem akarok körülnézni — folyóiratokat és könyveket látok, melyek a Szemlének járnak és jönnek, melyek engem gyakran érdekelnének is, de azok csak a legritkább esetben jutnak el az én asztalomig. Így ma asztalodon volt a Nyugat, melyben hosszabb idő óta folyik Móricznak engem igen érdeklő Bethlen regénye[61] — a számokat rendszeresen nem kapom meg, a *kivétel* ha külön szólok, amikor megkapom. Vagy fly véletlen autopssia,[62] vagy még véletlenebb nyilatkozataidból tudok még némely könyveket úgy 1–2 hét előtt, mikor Balanyi[63] magyar történetét említetted, hogy „bombázza vele a Szemlét" — s bár akkor ennek megmutatására is kértelek, a bombákból a mai napig egyetlen nem került szemem elé.

57 Kornis Gyula filozófus, egyetemi tanár, a szerkesztő bizottság tagja volt.
58 Szudy Elemér 1928-tól a miniszterelnökség sajtóosztályának főnöke.
59 *Gombocz Zoltán:* Nyelvtudomány és nyelvtanítás. MSz. 1931. 212–221.
60 Hóman Bálint ekkor még nem volt miniszter, valószínűleg személyi konfliktusról van szó.
61 Móricz Zsigmond Erdély triológiájának első kötete 1922-ben, második és harmadik 1935-ben jelent meg könyvalakban.
62 Autopsia = tapasztalat
63 Balanyi György katolikus történetíró, a legújabbkori történelem egyetemi tanára. „Szent István" c. műve a Kincsestárban jelent meg.

Mint magad is tartózkodó ember, bizonyára elképzelheted helyzetemet, végtére is generoz az a gondolat, hogy folyton kérjelek ezek bemutatására, annál is inkább, mert el nem tudom képzelni mi lehet az oka ezen szűkmarkúságnak, éppen a szerkesztővel szemben, aki szerény nézetem szerint elsősorban tarthat igényt, hogy a szerkesztőségbe küldött nyomtatványokat meglássa.

Azzal tisztában vagy, hogy én nem ily módon „gyarapítom" könyvtáramat, és hogy ez a levél nem ilyen anyagi célból készült. Egyszerűen minimálni szeretném vele azt a kellemetlen érzést, mely ilyen és hasonló érthetetlen esetekben, bármennyire küzdök ellene, mégis elfog és nem utolsó sorban a szerkesztés is megkívánja, hogy e tekintetben valami rendhez tartsuk magunkat.

Azt javaslom tehát, méltóztatnál a számunkra jött és járó folyóiratokat és könyveket megérkezésük után — miután Te és büród átvettétek és felbontottátok (amiért igen hálás voltam, vagyok és leszek), asztalomra betétetni, amennyiben ezek tovább nem érdekelnék az én szempontjaimat, egy nap leforgása alatt hűségesen át fogom őket helyezni a szobámban lévő ovális asztalra, hogy onnan embereid visszavigyék. Azt hiszem ezen a módon végképp minimálhatnók ezt az időről időre felbukkanó kérdést, melynek folytonos létezésére egyikünknek sincs szükségünk.

Szívesen köszönt igaz baráti híved

Szekfű Gyula

OSZK Kt Fond 1/2991/27188

12.

Kedves Barátom,

ilyen megbeszéléseket azért jobb írásban végezni, nehogy szóbeli tárgyalás közben bármelyikünk sértődöttnek érezze magát és elhirtelenkedje a dolgot. Az én levelem — ezt természetemet ismerve elképzelheted — hosszas tépelődés eredménye, és ha Te arra azt írod, hogy „csak derűvel olvashatod", ez azt mutatja, hogy nem gondoltad meg leveledet, sem az enyémet, hanem úgy válaszolsz, mintha szóbeli tárgyalásban pillanatnyi érzelmeknek engednél.

Ha tudtam volna, hogy így fogadod komoly törekvésemet, mellyel a dolgokat rendezni akartam és a Te érthető érzékenységedet teljesen kímélni — talán *más* hangon írtam volna. Miután nem vettél magadnak fáradtságot felfogásom méltánylására és egyszerűen alaptalannak és igazságtalannak tartod azt — ahelyett, hogy most újra kifejteném, hogy a fennálló viszonyok közt szerkesztésre szerkesztőt sehol nem találhatsz, kénytelen vagyok magam tenni javaslatot a további modusra[64] nézve.

Egyik javaslatom: a szerkesztőségnek egész levelezése, nyomtatványai és folyóiratai az én szobámba adatnak beérkezésük után, nekem vagy annak kötelessége felbontásuk, aki a következők szerint kisegítés végett mellém adatik. Miután az „apparátussal, mely első sorban az enyém" mint írod — hiába „parancsolok", mert 1/ az egész apparátusra nincs szükségem, 2/ amire szükségem van, az többnyire más célokra (más „üzemben") van igénybe véve, szükségesnek tartom egy úrnak kijelölését, aki elsősorban a szerkesztőségi dolgokat intézi a nekem való felelősség mellett, és egyéb dolgokat csak akkor, ha az én dolgaimmal elkészült. Így nem fog megtörténni, hogy leveleim más, sürgősebb, azaz Tőled nyomatékosabban követelt dolgok miatt 1–2 napi haladékot szenvednek, holott az én munkámat valóban könnyen elvé-

64 Modus = eljárás

gezheti egy ember napi 1–2–3 óra alatt. Azt hiszem, az illető személyére nézve könnyen megegyezhetünk. — A többi úr személyét ezek után a szerkesztés érdekében nem venném igénybe (velük, derűsen kifejezve, nem parancsolnék), a kiadóhivatal munkája érintetlen maradna ezektől.

Ami a Te eddigi közreműködésedet illeti, levelemből bizonyára nem hiheti senki, hogy azt ne méltányolná — a Gratz[65]–Frey[66]–Szőllősy[67]–Kornfeld[68] érintkezésben való szívességeid mellé még másokat is felsorolhatnék —, ha ezt a szívességedet most sértődötten nem bocsátod a M[agyar] Sz[emle] rendelkezésére, amíg én vagyok a szerkesztő, igen sajnálnám és okát nem látnám. A múlt levelemben felhozott esetek azonban más természetűek — ha bárkit megkérdesz, természetesnek fogja tartani az én felfogásomat.

Másik alternatíva: ha fentiekben nem tudnánk megegyezni, a szerkesztői munkát áthelyezem lakásomba, és egy kijelölendő úr, meghatározandó időben, kijön a levelezések és a telefon elintézésére.

Remélem azonban, hogy az első modusban megegyezhetünk, melynek részleteit esetleg szóbelileg is megbeszélhetjük, amennyiben nyugodt, objektív megbeszélést most már köztünk, zavartalanul lefolytathatónak fogsz tartani.

Szívesen köszönt igaz tisztelő híved

Szekfű Gyula
1932. IV. 19.

OSZK Kt Fond 1/2991/27203

13.

Kedves Barátom,

F. hó 20-i soraidat kézhez vévén, amennyiben az ügyben és eddigi stádiumaiban erről szó lehet: megelégedéssel konstatálom, hogy kezded első levelemet komolyan olvasni, és az most már nemcsak derűre és elnézésre ad Neked alkalmat, mint előbb írtad, hanem mérlegelni kezded, hogy talán mégis csak vannak okaim, mikor a tollat kezembe vettem.

Miként ma reggel postára adott levelemben már megírtam, amennyiben szóbeli beszélgetés objektív lefolyása biztosítható, anélkül, hogy derűről vagy hasonlókról kellene beszélnünk, én szívesen rendelkezésre állok, hogy legutóbbi pozitív javaslataimat szemügyre vegyük.

Szívesen köszönt, tisztelő híved

Szekfű Gyula
1932. IV. 20.

OSZK Kt Fond 1/2991/27209

14.

Kedves Barátom,

Most az úton jutott eszembe, hogy ha már olyan szíves vagy a Kovrig[69] ügyben Hómannal[70] beszélni, lennél oly kedves azt is megkérdezni tőle, mit gondol ő (és a min[iszter]elnök[71] távollétében Dar[ányi][72] anélkül, hogy zavarni akarnánk Hómant!), nem volna-e azon

65 Ld. 19. jegyzetben.
66 Frey András nemzetközi szemlecíró volt.
67 Szőllősy Lajos egészségügyi főtanácsos, a Magyar Szemle Társaság számvizsgáló bizottságának tagja.
68 Ld. 54. jegyzetben.
69 Kovrig Béla szociálpolitikai cikkeket írt a Szemlébe.
70 Hómant ekkor már mint potenciális minisztert emlegették.
71 Károlyi Gyula miniszterelnök.
72 Darányi Kálmán miniszterelnökségi államtitkár Hóman sógora volt.

magas helyen kívánatos a meghaltról a Figyelőben[73] megemlékezni (azon esetben, ha a Kovr[ig] cikk nem jönne). Ez esetben kérnélek, szólnál talán Weis Istvánnak,[74] hogy ő írna egy legföljebb 1 1/2 lapnyi „megemlékezést".

Szíves elnézést kérve ez újabb alkalmatlankodásért minden jót kíván
igaz baráti híved

Szekfű Gyula
Bécs, állomás, 1932. IX. 10.

OSZK Kt Fond 1/2991/27206

15.

Kedves Barátom,

okt. 9-i szíves soraidat köszönettel kézhezvéve örömmel értesülök belőle, hogy egészségi állapotod teljesen helyreállván, újból élvezheted évközben elég alaposan megszolgált szabadságodat. Sőt ma hallom, hogy már Rhodosba elutaztál, ami bizonyára az igazi pihenés helye lesz.

Itteni változásokról[75] már értesültél — úgy látszik az új kurzs csakugyan kielégítené hozzáfűzött várakozásainkat. A báró[76] is azt hiszi, hogy pl. a kereskedelemben egész más elbánásra számíthatunk, mint a legutóbbi évben. Persze e remények és ígéretek átváltása már a Te dolgod és mint mindig fáradságos munkád lesz. KI ügy[77] úgy látszik egyáltalán nincs — báró azt ajánl[ot]ta, hogy az ő üzenetére egyszerűen ne reflektáljak, amely igen okos tanácsot meg is fogadtam. Ha majd esetleg Veled komolyabban akarna beszélni, Te bizonyosan felhasználhatod autentikus módon pénzügyi helyzetünket a dolog kivédéséhez.

Hóman sikerének[78] mindenki örül — egyet kivéve, s akik ez egytől várták pozíciójuk erősödését.

Aki beszélt vele, mindet megnyerte. — Talán sikerül majd a Tört[énelmi] Társ[ulat] elnöki székébe ültetni, mely oly tragice üresedett meg.[79] Én is, sok mással együtt, magamban bocsánatot kérek a sok rossz viccért Klebelsbergtől,[80] aki alapjában — lehullván róla az aktuális, a politikai, a gyarló emberi — viszonyaink közt kitűnő és még hozzá ártatlan jó ember volt. Úgy hiszem, illendő lesz nov. 1. számba nekrológot írnom róla[81] — ha nem én írnám, valami barátságtalanság volna benne.

Persze, ha visszatérsz, sok minden fog várni e dolgokkal kapcsolatban, de ezek — várnak és miattuk egy pillanatig se gondolj pihenésed megrövidítésére.

Továbbra is kellemes „nyaralást" kívánok, feleségemmel együtt és vagyok szíves üdvözletekkel
régi tisztelő híved

Szekfű Gyula
1932. X. 12.

OSZK Kt Fond 1/2991/27208

73 Ld. 6. jegyzetben.
74 Ld. 8. jegyzetben.
75 A Gömbös-kormány megalakulásáról van szó.
76 Ld. 54. jegyzetben.
77 A Károlyi Imrét bíráló cikkről van szó.
78 Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter lett.
79 A Társulat elnöke gróf Klebelsberg Kuno volt.
80 Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter (1922–31)
81 A nekrológ nem készült el, helyette gróf Bethlen István és Hóman Bálint gyászbeszédét közölte a Szemle.

16.

Kedves Barátom,
meleg köszönet szíves lapodért, madridi leveledért és azon kedves készségért, mellyel az én betegségem hallatára arra is hajlandó volnál, hogy ugyancsak megérdemelt pihenésedet megszakítsd és a Magyar Szemlének áldozd még ezt az idődet is. Persze ebbe én semmiképp se egyezhettem volna bele és igen kérlek, ne is igen gondolj rá — itt minden rendben van — én a római vonatban veseroham után 15-ére mégis hazaértem és itt Szőllősy Lajos[82] barátunk kitűnő kezelése alatt teljesen rendbejöttem, úgyhogy a november 1-i számot minden nehézség nélkül elő tudtam készíteni.
Rómában az első hét, amíg szabadban voltam, nagyon szép volt, s elmentünkkor is olyan gyönyörű nap sütött át a Janiculumról a Tiberisen az Academiara, hogy fájt az ember szíve itthagyni ezt a meleg világot a mi ködünkért és a sok itteni „ködevőért". Hát még Neked milyen szép napokban lehet részed utazásodon?!
Édesatyádat szerencsém volt, bár csak egy pillanatig, láthatni, kitűnő színben van, nagy nyári lesülés egészséges nyomaival az arcán.
Feleségem szíves üdvözleteit küldve további, kellemes utazást kíván régi tisztelő híved,

Szekfű Gyula
1933. X. 24.

OSZK Kt Fond 1/2991/27209

17.

Kedves Barátom,
Trócs[ányi] Zoltán[83] most telefonált, azt mondta, hogy veled nem tudott beszélni, mert beteg vagy s 250 P előleget akart könyvére kérni. Azt mondtam neki, hogy kívánságát írásban Eléd fogom adni, amit ezennel megteszek, s ezzel vagyok javulást és minél kevesebb inzultust kívánva, igaz tisztelő híved,

Szekfű Gyula
1934. VI. 11.

OSZK Kt Fond 1/2991/27211

18.

Kedves Barátom,
nagyon sajálom, hogy egészségi állapotod ennyire nehézségeket okoz — bizony azt hiszem, meg kellene a doktori utasításokat fogadni és minél előbb hosszabb üdülésre menned. A dolgok majd elintéződnek és az sem lesz baj, ha a most aktuálissá válók ősszel lesznek elintézve.
Most csak azzal zavarlak, hogy Trócs[ányi] Zoltán — miként most telefonálja — a Te leveled vétele után ma reggel félretette az Erdélyt és elővett egy orosz regényt [az] Atheneum[84] számára, mert ezért néhány nap múlva „pénzt fog látni" s ő ebből kénytelen élni.
Az Erdély-kötetről egyáltalán le akar mondani, miután szerződése úgysincs — 6 hét óta folyvást dolgozik s azt hiszi, hogy ezért az előleg megilletné. Megmagyaráztam neki, hogy szerződés tudtommal azért nincs, mert ő a mai napig nem adott be tartalomjegyzéket.

82 Ld. 67. jegyzetben.
83 Ld. 3. jegyzetben.
84 Az Athenaeum a korszak egyik legszínvonalasabb világirodalmi kiadója, Trócsányi pedig a klasszikus orosz irodalom ismert fordítója volt.

Végül abban egyeztünk meg, hogy én próbálom Veled az előleget elintézni, s ő megcsinálja a tartalomjegyzéket és tovább folytatja a munkát.

Tudod, hogy ő „nehéz ember" — tárgyi bajai is voltak, miket nagynehezen szintén eloszl[at]ott.

Igen kérlek tehát, légy oly jó, valamely alapból, mit csak Te tudhatsz (miután én pénzügyiekben ismeretlen vagyok) az ő előlegét kifizetni, addig nem tudok vele beszélni, s tényleg tudom, hogy igen sokat dolgozott, jegyzetelt: fordításait kétszer is átnéztem.

Szíves elnézést kérve mindezért mielőbbi javulást és üdülést kíván

igaz baráti híved
Szekfű Gyula

Kérlek, ha nem szükséges, ne írj újra Trócs[ányi]nak, amíg velem nem beszéltél.

1934. VI. 12.

OSZK Kt Fond 1/2991/27212

19.

Ezt lehetne válaszolni.

Illetőleg Elnök úr őex[cellenci]ája esetleg megküldhetné, mint a M[agyar] Sz[emlétől] rendelkezésére bocsátott információt, a hovéd[elmi miniszter]nek.[85] A m. kir. honvédelmi minisztériumtól inkriminált cikk szerzője, Szekfű Gyula egyetemi tanár, a Magyar Szemle jelenlegi szerkesztője nagy sajnálattal vette tudomásul az átiratban kifejezett sérelmezést, mely az ő nézete szerint csakis félreértésnek lehet következménye.

Ő a szóbanforgó cikkben[86] az erdélyiek könyvnapi berendezését mintaképnek tüntette fel, mellyet a hazai társadalomnak is követnie kellene, ebből a szempontból dícséretesnek találta, hogy az erdélyiek könyvesboltjában püspökök és arisztokraták, azaz a társadalom legelőkelőbb osztályai is képviselve voltak, holott a hazai társadalom ugyanily előkelő osztályai nem voltak láthatók itt. Álláspontja szerint, mely nézete szerint a szöveg mondatainak összefüggéséből világosan látható, ezen előkelő osztályok kell, hogy jelenlétükkel emeljék a magyar irodalom e nagy napját, s így természetes, hogy ha elősoroltatnak azok az előkelőségek, akik jelenlétükkel emelhetik a Könyvnapot, akkor a püspökök, arisztokraták mellett a közigazgatás, mégpedig a civil és katonati igazgatás fejei nem voltak elmellőzhetők. Szerző nézete szerint sorait esetleg sérelmesnek találhatják a színésznők, akiknek megjelenését a sátrakban nem tartja szükségesnek, de nem lehet sérelmes azokra, akiket úgy sorolt fel, mint akik ily nemzeti irodalmi ünnepséghez hozzátartoznak.

Hogy az egész felsorolás a legjobb szándékkal történt, ezt a főpapok felemlítése is bizonyítja — szerzőről valóban senki sem fogja feltenni, hogy a püspökökre sérelmes megjegyzést tett volna —, de éppoly kevéssé a püspökökkel együtt felsorolt más előkelőségekre sem, legkevésbé a katonaiakra, akikkel egész szerkesztősége alatt mindvégig a legjobb viszonyban volt és van, akiknek a Magyar Szemlénél való közreműködésére mindenkor nagy súlyt helyezett. Szerkesztőnk az, akinek initiativájából jelent meg a Magyar Szemlében az új nemzeti hadsereg jelentőségét kiemelő nem egy cikk.

Ehhez képest a szerző szerint az inkriminált sorai természetesen a legkevésbé sem érintik a m. kir. honvédség tisztikarának a magyar könyv támogatásában való áldozatkészségét, melyben soha sem kételkedett. Ilyen értelmezése sorainak csak sajnálatos félreértés követ-

85 Azaz Bethlen István Gömbös Gyulának.

86 *Szekfű Gyula*: Erdélyiek és felvidékiek a pesti utcán. MSz. 1934. 279.

kezménye lehet, mert hiszen a cikk távolról sem arról beszél, hogy kik, mit és mennyi könyvet vettek — erről ott szó sincsen —, hanem arról, hogy a könyvnapi, tehát ünnepi könyveladás megrendezésénél minő társadalmi akció szükséges.

[1934. október][87]

OSZK Kt Fond 1/2991/27207

20.

Szíves üdvözletek — mely köszönet a Szemle kedves gondozásáért a professzor úrnak, Édesatyád őméltóságának őszinte tisztelettel igaz híved,

Szekfű Gyula

Nagyon hálás volnék, ha megírnád egy lapon, 22-én csakugyan elutazol-e, én 21-én szeretnék visszamenni, hogy még láthassatok, de ha később utazok, akkor csak 22-én érnék vissza.

Bécs, 1935. I. 15.

OSZK Kt Fond 1/2991/27213

21.

Kedves Barátom,

mélég köszönet szíves sorokért és fáradozásért. Szász[88] cikkét remélem elfogadja elnökünk,[89] — nagyon szükséges volna megjelenése — a kéziratot idézárva küldöm, hogy ha engedély megjön kinyomtatható legyen —. Hasonlóképp küldöm, korrigálva Genthon[90] levonatát. A többi cikket már kéziratban olvastam — 21-én délután otthon vagyok. S kérném akkorra a tördelteket lakásomra küldeni. — Ugyanakkor bátor leszek Téged telefonon megkérdezni, hol kereshetlek fel, hogy elutazásod előtt beszélhessünk egymással.

Ha Elnök beleegyezése nem jönne idejében, akkor Szvatko[91] mellett (melyet legjobban tárcának lehet hozni) Buday helyett a Te Bandholtz cikkedet[92] kérném, s ha még hely lenne, Benczét. Budayval kissé sok külföld és gazdaság lenne ebben a számban Radisics[93] Ihrig[94] stb. mellett. Viszont Bencze külön színt hozna.

Ha pedig megérkeznék az engedély, akkor talán 6 lapra rövidített Nagy[95] vagy Prinz[96] beszorítható volna — Bandholtzodat nem szeretném feldarabolni, igen kis részek jönnének ki.

---

87 A datálás alapja: a Gömböshöz intézett levél dátuma 1934. október 5. Balogh József Bethlen Istvánnak 1934. október 9-én azt írta, hogy Szekfű „igen udvariasan és elnézően válaszol a magas helyről származó, de korántsem megokolt és megfontolt sérelmezésre. Az a benyomásom, hogy — ha felfogását őszintébben fejezhette volna ki — ennél sokkal keményebb választ adott volna." (OSZK Kt Fond 1/322/3168)

88 Szász Zsombor a MSz. Románia szakértője volt.

89 Bethlen István

90 *Genthon István:* Új magyar templomok. MSz. 1935. 132–140.

91 Szvatkó Pál a MSz. Csehszlovákia szakértője volt.

92 Buday Kálmán a Szemle angolszász szakértője volt. Harry Hill Bandholtz Budapesten akkreditált amerikai katonatiszt volt, aki 1919-ben a Nemzeti Múzeum kincseinek román elszállítását akadályozta meg. *Balogh József:* A románok Budapesten. MSz. 1935. 194–200.

93 *Bencze István:* A magyar nyelv középiskoláinkban. Uo. *Radisics Elemér:* Genf–Budapest. Uo.

94 *Ihrig Károly:* A mezőgazdaság irányítása. Uo.

95 *Nagy Adorján:* A gyerekszínház és a gyerek színháza. Uo.

96 *Princz Gyula:* Az idegenforgalom vonzóhelyei. Uo.

Egyed[97] cikkét nem kérhetem el, jan. végére kértem Elnökünktől audienciát, s akkor meg kell tőle kérdeznem, mi a véleményük e politikai ügyben.

Újból meleg köszönettel minden jót kíván

igaz tisztelő híved
Szekfű Gyula
1935. I. 17.

OSZK Kt Fond 1/2991/27218

22.

Kedves Barátom,

Jelentették nekem, hogy szabadságodat alaposan megrövidítve már a napokban vissza fogsz érkezni. Igen sajnálom, hogy most sem tudtad magadat kipihenni, amint megérdemelted volna, s méginkább sajnálom az okokat, melyek miatt idő előtt visszajöttél. Egy okkal (legújabb változással)[98] kapcsolatban sietek közölni, hogy Ravasz[99] püspök úr magát és engemet már a múlt pénteken bejelentett audienciára B[ethlen] I[stván] grófnál, a püspök úr csütörtökig távol lévén, az audiencia csak most 15-étől kezdve lehet. — Viszont a Kultuszminiszter úrhoz[100] Kornfeld[101] báró jelentkezett be a M[agyar] Sz[emle] dolgában — az ő fogadása is elhalasztódott a miniszter betegsége miatt.

Egyelőre tehát még semmit sem tudunk a jövőt illetőleg — minden egyébről szóbelileg, szívesen köszönt

Igaz tisztelő híved
Szekfű Gyula
1935. III. 12.

OSZK Kt Fond 1/2991/27217

97 Egyed István a Szemle közigazgatási szakértője volt, valószínűleg a Nagybudapest című cikke lehetett politikailag aggályos. MSz. 1936. 341–348.
98 A második Gömbös-kormány megalakulása.
99 Ravasz László a dunamelléki református egyházkerület püspöke.
100 Hóman Bálint
101 Ld. 54. jegyzetben.